

TIẾP TỤC HOÀN THIÊN HỆ THỐNG PHÁP LUẬT BẢO ĐẢM QUYỀN CON NGƯỜI Ở VIỆT NAM

NGÔ TUẤN VINH*

Sau gần 40 năm đổi mới, Việt Nam đã xây dựng được hệ thống pháp luật điều chỉnh các quan hệ xã hội, trong đó chú trọng xây dựng pháp luật về quyền con người tương đối toàn diện, phù hợp với thực tiễn phát triển đất nước và từng bước tương thích với các quy định quốc tế về quyền con người. Dựa trên cơ sở lý luận và thực tiễn, bài viết làm rõ quyền con người được công nhận, tôn trọng, bảo vệ và bảo đảm bằng Hiến pháp và pháp luật ở Việt Nam hiện nay; đồng thời, đưa ra một số phương hướng nhằm tiếp tục hoàn thiện hệ thống pháp luật bảo đảm quyền con người trong thời gian tới.

Từ khóa: Pháp luật; quyền con người; xây dựng; hoàn thiện; hệ thống.

After nearly 40 years of Doi moi (Renovation), Vietnam has developed a legal system that regulates social relations, emphasizing building a relatively comprehensive legal framework for human rights. This framework aligns with the country's development realities and is gradually becoming consistent with international human rights standards. Based on theoretical and practical foundations, this article clarifies how human rights are recognized, respected, protected, and guaranteed by the Constitution and the laws in Vietnam. It also proposes several directions for further improving the legal framework to ensure human rights in the future.

Keywords: Law; human rights; building; improvement; legal system.

NGÀY NHẬN: 06/02/2025

NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 22/3/2025

NGÀY DUYỆT: 16/4/2025

DOI: <https://doi.org/10.59394/qlnn.351.2025.1141>

1. Đặt vấn đề

Sinh thời, C.Mác luôn đề cao vai trò của pháp luật, coi pháp luật là “Kinh Thánh tự do” của Nhân dân. Trường phái pháp luật thực định cũng luôn khẳng định: “không có luật thì không có quyền”¹. Là một nước đang phát triển, Việt Nam luôn thiện chí hợp tác với các quốc gia, các tổ chức quốc tế nhằm không ngừng cải thiện, bảo đảm những quyền cơ bản, chính đáng của con người. Ở Việt Nam, các quyền con người được công

nhận, tôn trọng, bảo vệ và bảo đảm bằng Hiến pháp và pháp luật.

2. Quyền con người được công nhận, tôn trọng, bảo vệ và bảo đảm bằng Hiến pháp và pháp luật

Quyền con người (Human rights) là các đặc quyền tự nhiên, bắt nguồn từ phẩm giá vốn có của tất cả mọi người, được cộng đồng quốc tế và quốc gia thừa nhận, tôn trọng, bảo

* ThS. Trường Chính trị tỉnh Quảng Nam

vệ và bảo đảm bằng hệ thống pháp luật quốc gia và quốc tế.

Thực tiễn Việt Nam và các nước trên thế giới cho thấy, bảo đảm bằng pháp luật là một trong những điều kiện quan trọng nhất để quyền con người được thực hiện. Những tư tưởng lớn, những khám phá mới về quyền con người chỉ là không tưởng hoặc mị dân nếu không được biểu hiện dưới hình thức pháp luật và được pháp luật bảo vệ. Quyền con người khi được pháp luật ghi nhận trở thành ý chí của toàn dân, buộc cả xã hội phải phục tùng và Nhà nước bảo vệ. Trong phạm vi quốc gia, pháp luật bảo vệ quyền con người thể hiện ở việc ghi nhận các quyền trong pháp luật, hoàn thiện bộ máy, các thiết chế nhằm bảo vệ ngày càng tốt hơn quyền con người, quyền công dân.

Thành tựu tổng quát trên lĩnh vực pháp luật về quyền con người ở nước ta, đó là *Hiến pháp* năm 2013 - cột mốc đánh dấu quá trình hình thành và phát triển tư duy chính trị, pháp lý về quyền con người, quyền công dân theo tư tưởng chỉ đạo của Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội; Nghị quyết số 48-NQ/TW ngày 02/6/2005 của Bộ Chính trị về chiến lược xây dựng và hoàn thiện hệ thống pháp luật Việt Nam đến năm 2010, định hướng đến năm 2020. So với bản *Hiến pháp* trước đó, *Hiến pháp* năm 2013 là đỉnh cao trong hoạt động lập hiến bảo vệ quyền con người, quyền công dân. Điều này được thể hiện qua việc *Hiến pháp* năm 2013 có nhiều đổi mới quan trọng về quyền con người và quyền, nghĩa vụ cơ bản của công dân, như:

(1) Chương về quyền con người được đổi tên thành “Quyền con người, quyền và nghĩa vụ cơ bản của công dân” và được chuyển từ Chương V (*Hiến pháp* năm 1992) lên Chương II và tăng từ 34 điều lên 36 điều;

(2) Lần đầu tiên trong *Hiến pháp* ghi nhận “quyền con người”, phân biệt rõ khái niệm “quyền con người” và “quyền công dân”, khẳng định các quyền này được công

nhận, tôn trọng, bảo vệ và bảo đảm theo *Hiến pháp* và pháp luật (khoản 1 Điều 14);

(3) Các nguyên tắc hạn chế quyền được làm rõ, chỉ áp dụng trong trường hợp cần thiết vì quốc phòng, an ninh, trật tự, đạo đức xã hội hoặc sức khỏe cộng đồng;

(4) *Hiến pháp* nhấn mạnh trách nhiệm của Nhà nước trong việc bảo vệ quyền con người, quyền công dân, quy định rõ các nghĩa vụ công nhận, tôn trọng, bảo vệ và bảo đảm các quyền này;

(5) Nhiều quyền mới được bổ sung, như: quyền sống, quyền riêng tư, quyền hiến mô, quyền văn hóa và quyền xác định dân tộc;

(6) Nhiều cụm từ “Nhà nước bảo đảm”, “Nhà nước tạo điều kiện”, “Nhà nước khuyến khích” đã được thay thế bằng “mọi người có quyền”, “công dân có quyền”. *Hiến pháp* cũng lược bỏ nhiều quy định về các cụm từ “theo quy định của pháp luật”, “theo quy định của luật”;

(7) Tiếp tục kế thừa các nghĩa vụ cơ bản của công dân và sửa đổi, bổ sung một số quy định về nghĩa vụ cho phù hợp với các quy định về chủ thể các quyền con người, quyền công dân. Ví dụ: Mọi người có nghĩa vụ nộp thuế (Điều 47), trước kia nghĩa vụ này chỉ là công dân;

(8) Quy định cơ chế bảo vệ quyền con người và quyền công dân, trong đó Quốc hội, Chính phủ, các cơ quan tư pháp và toàn dân đều có trách nhiệm bảo vệ *Hiến pháp*, với cơ chế bảo vệ cụ thể do luật định.

Dựa trên các tư duy chính trị - pháp lý mới về quyền con người, quyền công dân của *Hiến pháp* năm 2013, các đạo luật, bộ luật ban hành sau *Hiến pháp* năm 2013 về cơ bản đã thể chế hóa kịp thời các tư tưởng tiến bộ về quyền con người. Từ năm 2019 đến hết tháng 11/2023, Quốc hội đã thông qua 44 luật, trong đó có nhiều văn bản luật quan trọng liên quan đến quyền con người, quyền công dân, cụ thể hóa các quy định của *Hiến pháp* năm 2013, bảo đảm tương thích với các điều ước quốc tế mà Việt Nam là thành viên².

Để hoàn thiện hệ thống pháp luật về quyền con người, Việt Nam tham gia đầy đủ các công ước quốc tế cơ bản, quan trọng nhất về quyền con người. Việt Nam đã gia nhập 7/9 công ước cơ bản của Liên hiệp quốc về quyền con người và 25 công ước của Tổ chức Lao động quốc tế (ILO), trong đó có 7/8 công ước cơ bản, thể hiện cam kết mạnh mẽ trong việc bảo vệ và thúc đẩy quyền con người³. Những công ước này đều được luật hóa trong hệ thống pháp luật Việt Nam. Hiện nay, trong bối cảnh mới, Việt Nam cũng tích cực tham gia đối thoại về quyền con người với nhiều quốc gia, như: Hoa Kỳ, Australia, Thụy Sĩ và Liên minh châu Âu (EU)... nhằm trao đổi quan điểm, học hỏi kinh nghiệm, hướng tới nâng cao hơn sự hưởng thụ quyền của người dân.

Bên cạnh đó, Việt Nam cũng thể hiện vai trò là thành viên tích cực trên các diễn đàn, hội nghị khu vực và quốc tế trong lĩnh vực bảo đảm quyền con người. Trong nhiệm kỳ Ủy viên không thường trực Hội đồng Bảo an Liên hiệp quốc 2020 - 2021, Việt Nam đã đề lại nhiều dấu ấn quan trọng. Đáng chú ý, Việt Nam đã chủ trì thúc đẩy thông qua Nghị quyết 2573 - Nghị quyết riêng đầu tiên của Hội đồng Bảo an về bảo vệ cơ sở hạ tầng thiết yếu đối với người dân trong xung đột, khẳng định các hành động tấn công nhằm vào trường học, bệnh viện, hạ tầng điện, nước... là vi phạm luật nhân đạo quốc tế. Đây cũng là một trong số rất ít các nghị quyết được tất cả 15 nước thành viên Hội đồng Bảo an đồng ý bảo trợ, phản ánh đồng thuận cao của Hội đồng Bảo an⁴. Vào ngày 11/10/2022, Việt Nam được bầu làm thành viên Hội đồng Nhân quyền Liên hiệp quốc nhiệm kỳ 2023 - 2025, thể hiện cam kết mạnh mẽ trong việc bảo vệ và thúc đẩy quyền con người⁵. Ngày 12/12/2024, Việt Nam đã công bố tái ứng cử vào Hội đồng Nhân quyền Liên hiệp quốc nhiệm kỳ 2026 - 2028, tiếp tục khẳng định vai trò tích cực trong việc thúc đẩy quyền con người trên toàn cầu⁶.

Với hệ thống pháp luật về quyền con người đồng bộ, từng bước hoàn thiện, việc tổ chức thi hành *Hiến pháp*, pháp luật về quyền con người được Đảng, Nhà nước Việt Nam đặc biệt quan tâm và đạt được nhiều kết quả đáng ghi nhận. Các cấp, các ngành triển khai thực hiện Quyết định số 366/QĐ-TTg ngày 14/3/2011 của Thủ tướng Chính phủ về ban hành kế hoạch triển khai thực hiện Chỉ thị số 44-CT/TW ngày 20/7/2010 của Ban Bí thư về công tác nhân quyền trong tình hình mới nhằm cụ thể hóa một bước quan trọng nghĩa vụ bảo đảm quyền con người của các chủ thể có trách nhiệm. Tiếp tục xây dựng và thực hiện có hiệu quả các đề án, dự án liên quan tới bảo đảm quyền con người, quyền công dân trên cơ sở kế hoạch tổng thể triển khai thực hiện các khuyến nghị Việt Nam chấp thuận theo Cơ chế rà soát định kỳ phổ quát (UPR) chu kỳ IV của Hội đồng Nhân quyền Liên hiệp quốc. Các bộ, cơ quan ngang bộ, các cấp chính quyền địa phương thường xuyên tổ chức, hướng dẫn, kiểm tra việc thực hiện pháp luật; kịp thời ngăn chặn, xử lý các hành vi vi phạm quyền con người, quyền công dân. Các địa phương đẩy mạnh hoạt động giáo dục quyền con người, quyền công dân trong hệ thống giáo dục quốc dân theo đúng các mục tiêu, nội dung và lộ trình được quy định.

Thành tựu về quyền con người của Việt Nam được Liên hiệp quốc thừa nhận. Đến nay, Việt Nam không chỉ là một trong 6 quốc gia thành viên Liên hiệp quốc đã hoàn thành phần lớn các mục tiêu phát triển thiên niên kỷ trước thời hạn năm 2015 mà còn được xem là tấm gương điển hình của cộng đồng quốc tế trong thực hiện mục tiêu phát triển bao trùm, không ai bị bỏ lại phía sau của Liên hiệp quốc. Một chỉ số rất quan trọng trong việc đánh giá sự phát triển của một quốc gia là Chỉ số phát triển con người (HDI). Chỉ số HDI của Việt Nam năm 2019 - 2023 đã đạt tương ứng 0,726; 0,737 và 0,746. Đáng chú ý, Việt Nam hiện nằm trong top 5 quốc gia có HDI cao nhất trong khu vực ASEAN⁷.

Bên cạnh những thành tựu đạt được, việc bảo đảm quyền con người ở nước ta vẫn còn hạn chế, như: các quyền được *Hiến pháp* ghi nhận chưa được thể chế hóa đầy đủ; pháp luật thiếu ổn định, chồng chéo, quyền công dân trước các cơ quan tư pháp nói riêng chưa được bảo đảm. Nhận thức của người dân về quyền của mình được hưởng chưa đầy đủ. Năng lực cán bộ thực thi pháp luật chưa đáp ứng yêu cầu...

3. Phương hướng hoàn thiện pháp luật về quyền con người trong thời gian tới

Một là, vận dụng các quan điểm chung của quốc tế về quyền con người, đồng thời phù hợp với bối cảnh lịch sử, văn hóa, chính trị và kinh tế của đất nước. Đẩy mạnh nghiên cứu lý luận về quyền con người, đặc biệt là bảo vệ quyền của nhóm dễ bị tổn thương và các quyền mới, như: quyền sống trong môi trường trong lành; quyền tiếp cận thông tin; quyền sở hữu tư nhân; quyền của nhóm song tính, đồng tính và chuyển giới; quyền hiến mô và cơ thể. Tiếp tục nâng cao nhận thức về *Hiến pháp* năm 2013, đặc biệt là các nội dung mới như chủ quyền nhân dân, kiểm soát quyền lực nhà nước, giám sát và phản biện xã hội. Đồng thời, xây dựng hệ thống thông tin tư liệu về quyền con người, áp dụng công nghệ hiện đại, để tiếp cận và chi phí hợp lý phục vụ nhu cầu nghiên cứu của các đối tượng quan tâm.

Hai là, nghiên cứu áp dụng phương pháp tiếp cận dựa trên quyền (HRBA) trong xây dựng và thực thi chính sách, pháp luật trong các chương trình, dự án phát triển kinh tế - xã hội và văn hóa.

Quy trình xây dựng chính sách, pháp luật ở Việt Nam hiện thiên về yêu cầu quản lý của Nhà nước, trong khi cách tiếp cận áp dụng HRBA còn mờ nhạt và thiếu định hướng rõ ràng. Các vấn đề bảo đảm quyền con người chủ yếu được thảo luận bởi cơ quan nhà nước, ít có sự tham gia từ người dân, doanh nghiệp và tổ chức xã hội. Do đó, cần thúc đẩy HRBA trong xây dựng và thực thi chính sách,

phổ biến kiến thức về quyền con người cho người dân và cán bộ, công chức. Việc áp dụng HRBA cần tuân thủ các nguyên tắc nhân quyền; đồng thời, nâng cao năng lực cho các chủ thể thực hiện quyền, đặc biệt tập trung vào nhóm yếu thế, như: người nghèo, phụ nữ, trẻ em và người dân tộc thiểu số.

Ba là, hoàn thiện các quy định pháp luật về quyền giám sát, hình thức, trình tự, thủ tục tiến hành các hoạt động giám sát của các cơ quan dân cử, của công dân.

Giám sát và ngăn ngừa tình trạng vi phạm quyền con người là một nội dung tư tưởng quan trọng của Liên hiệp quốc. Vận dụng phát triển quan điểm này, Việt Nam cần tập trung nghiên cứu xây dựng, củng cố các cơ chế phát hiện và ngăn ngừa kịp thời những vi phạm quyền con người, quyền công dân trên các mặt của đời sống xã hội, đặc biệt cần tăng cường bảo vệ quyền của người tham gia tố tụng, như: quyền được tiếp cận luật sư, quyền im lặng và quyền không bị ép buộc khai báo, đồng thời quy định trách nhiệm rõ ràng hơn đối với cơ quan tố tụng trong việc xử lý các hành vi bức cung, nhục hình trong *Bộ luật Tố tụng hình sự*. Nâng chế tài xử lý gian lận thương mại và cải thiện cơ chế khiếu nại trong *Luật Bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng*. *Luật Trách nhiệm bồi thường của Nhà nước* cần quy định chi tiết hơn về quyền được bồi thường, cách xác định thiệt hại và thời hạn giải quyết yêu cầu bồi thường khi xảy ra vi phạm. Bảo vệ tốt hơn người tố cáo vi phạm quyền con người trong *Luật Tố cáo*.

Bốn là, tạo diễn đàn để người dân và cán bộ, công chức bày tỏ ý kiến, góp phần giải quyết các vấn đề quốc gia, trong đó có dân chủ và nhân quyền. Trên cơ sở đó, nâng cao chất lượng dân chủ trực tiếp và đại diện, thực hiện quyền con người và nghĩa vụ công dân theo *Hiến pháp* năm 2013 gắn với trách nhiệm, đạo đức xã hội. Tiếp tục thực hiện tốt *Luật Thực hiện dân chủ ở cơ sở* năm 2022, hoàn thiện pháp luật, bảo đảm quyền con người, phát huy dân chủ đi đôi với tăng cường pháp chế, trách nhiệm công dân và kỷ cương.

Năm là, nâng cao năng lực xây dựng, thực thi pháp luật, chính sách; bảo vệ, giám sát quyền con người; nâng cao chất lượng báo cáo quốc gia theo các cơ chế quốc tế. Chủ động tham gia cơ chế nhân quyền của Liên hiệp quốc, ASEAN; tích cực đối thoại, đấu tranh về quyền con người. Đồng thời, nghiên cứu mô hình giáo dục nhân quyền quốc tế, thúc đẩy dịch, xuất bản tài liệu phù hợp và tăng cường hợp tác với ASEAN, châu Á cùng các đối tác truyền thống châu Âu.

Sáu là, nâng cao hiệu quả công tác tổ chức thi hành pháp luật về quyền con người, quyền công dân ở Việt Nam. Cần thường xuyên rà soát, loại bỏ các văn bản trái với quy định về quyền con người. Hiện nay, một số quy định trong các văn bản pháp luật vẫn còn chồng chéo, gây khó khăn trong thực thi. Ví dụ, rà soát và sửa đổi một số quy định của *Luật Tổ tụng hành chính* năm 2015 để bảo đảm tính thống nhất với *Bộ luật Tổ tụng dân sự* năm 2015 trong việc giải quyết tranh chấp hành chính liên quan đến quyền con người. Đồng thời, bổ sung chi tiết hơn quy định trong *Luật Trách nhiệm bồi thường của Nhà nước* để tránh chồng chéo với các quy định về bồi thường thiệt hại trong *Bộ luật Dân sự*, qua đó, tăng cường khả năng bảo vệ quyền lợi của công dân một cách toàn diện.

Bảy là, nâng cao hiệu quả thi hành pháp luật đòi hỏi kiện toàn bộ máy, xác định rõ trách nhiệm các cơ quan, kiểm soát quyền lực, tăng cường tiếp công dân và xử lý vi phạm. Đặc biệt, cần xử lý nghiêm vi phạm từ phía công quyền và thực hiện hiệu quả *Luật Trách nhiệm bồi thường của Nhà nước*. Cần tăng cường vai trò của luật sư, phát triển đồng bộ các dịch vụ pháp lý nhằm nâng cao năng lực tiếp cận pháp lý, tiếp cận pháp luật về quyền con người của người dân, nhất là phát triển mạng lưới trợ giúp pháp lý cho người nghèo, đồng bào dân tộc thiểu số, đối tượng chính sách, nạn nhân bị bạo lực gia đình, đối tượng dễ bị tổn thương trong xã hội.

Tám là, đẩy mạnh tuyên truyền, phổ biến pháp luật; chú trọng giáo dục quyền con người

trong hệ thống giáo dục quốc dân theo Quyết định số 1309/QĐ-TTg ngày 05/9/2017 của Thủ tướng Chính phủ phê duyệt Đề án đưa nội dung quyền con người vào chương trình giáo dục trong hệ thống giáo dục quốc dân.

4. Kết luận

Người dân Việt Nam đã và đang được thụ hưởng quyền con người trên mọi lĩnh vực theo tinh thần các công ước quốc tế, phù hợp với thực tiễn của đất nước. Điều đó chứng tỏ quan điểm, tư tưởng đúng đắn, tiến bộ và hệ thống pháp luật về quyền con người, quyền công dân của Việt Nam ngày càng hoàn thiện; các quyền con người, quyền công dân luôn được công nhận, tôn trọng, bảo vệ và bảo đảm bằng *Hiến pháp* và pháp luật. Tiếp tục hoàn thiện hệ thống pháp luật cần dựa trên cơ sở phát huy những mặt tích cực, những thành tựu đã đạt được trong chính sách về quyền con người, từ đó góp phần đề ra những phương hướng hoàn thiện nhiệm vụ trọng tâm của đổi mới hệ thống chính trị do Đảng lãnh đạo - nhiệm vụ xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam của Nhân dân, do Nhân dân, vì Nhân dân. □

Chú thích:

1. Jacques Mourgon. *Quyền con người*. NXB Đại học Pháp, tháng 01/1990, tr. 10.
2. *Chính sách nhất quán của Việt Nam về bảo vệ quyền con người*. <https://nhandan.vn>, ngày 02/10/2024.
3. *Việt Nam thực thi nhiều chính sách, bảo đảm quyền con người trên mọi lĩnh vực*. <https://nvsk.vn.net.vn>, ngày 02/01/2025.
4. *10 dấu ấn của Việt Nam tại Hội đồng Bảo an Liên hiệp quốc nhiệm kỳ 2020 - 2021*. <https://vov.vn>, ngày 18/01/2022.
5. *Việt Nam trúng cử vào Hội đồng nhân quyền Liên hiệp quốc, nhiệm kỳ 2023 - 2025*. <https://baochinhphu.vn>, ngày 12/10/2022.
6. *Việt Nam công bố tái ứng cử Hội đồng Nhân quyền Liên hiệp quốc nhiệm kỳ 2026 - 2028*. <https://baochinhphu.vn>, ngày 13/12/2024.
7. *Chỉ số Phát triển con người Việt Nam cải thiện mạnh mẽ*. <https://baodautu.vn>, ngày 18/12/2024.